

А. С. Захлевська

здобувачка III курсу, спеціальність 081 «Право»,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: *д. ю. н., професор кафедри кримінального права,*

кримінального процесу та криміналістики О. М. Миколенко

РОЛЬ ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Експерт є самостійним учасником кримінального провадження, специфіка участі якого визначається тим, що він в певній мірі забезпечує весь комплекс функцій органів, що здійснюють провадження по справі та інших учасників процесу. Для здійснення своєї діяльності у кримінальному провадженні, процесуальний закон наділяє експерта правами та обов'язками, які складають основу його процесуального статусу та відрізняють від інших учасників провадження.

Відповідно до кримінального процесуального законодавства України, експерт - це особа, яка має спеціальні знання у певній сфері та уповноважена проводити експертні дослідження. Його залучають для аналізу об'єктів, явищ або процесів, що мають значення для кримінального провадження, з подальшим наданням аргументованого висновку, що є самостійним та важливим джерелом доказів. Нормативне закріплення статусу експерта (зокрема, у ст.ст. 69-70, 243-244, 356 КПК України) свідчить про чітке визначення його прав, обов'язків і процесуальних функцій. При цьому експерт не представляє інтереси жодної зі сторін, а повинен діяти неупереджено та об'єктивно [1].

Як вказує Ю.С. Волинець, експертом у судочинстві може бути:

1) державний експерт, тобто співробітник державної експертної установи;

2) недержавний експерт, який може бути або співробітником недержавної експертної установи, або приватною особою, яка має спеціальні знання, необхідні для надання відповіді на питання слідства або суду (приватний експерт, який займається експертною діяльністю професійно, і спеціалісти у різних сферах діяльності, які залучаються у разі потреби для вирішення експертних завдань) [3].

У межах аналізу теми доцільно звернути увагу на місце експерта серед суб'єктів судово-експертної діяльності. На нашу думку, експерт виконує не допоміжну, а самостійну та значущу функцію, оскільки саме через нього в кримінальне провадження вводяться спеціальні знання, без яких часто неможливо встановити фактичні обставини справи.

Систему суб'єктів судово-експертної діяльності умовно можна поділити на кілька груп. По-перше, це учасники процесу, які уповноважені приймати рішення про призначення експертизи (слідчий суддя, суд, а також сторони кримінального провадження). По-друге, це органи та установи, які організовують проведення експертних досліджень і створюють необхідні умови для їх здійснення. По-третє, безпосередньо експерти, які проводять дослідження та формулюють висновки.

Важливим аспектом діяльності експерта є підготовка та значення його висновку як джерела доказів. Науково обґрунтовано, що висновок експерта слід розглядати як окремий, самостійний вид доказу, який має чітко визначену процесуальну форму. Він являє собою письмовий документ, у якому експерт викладає мотивовані судження щодо обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Такі висновки ґрунтуються на спеціальних знаннях експерта та формуються за результатами дослідження об'єктів, наданих сторонами провадження або судом [2].

Вважаємо, що саме висновок експерта є центральним результатом його діяльності, адже він безпосередньо впливає на процес доказування та може бути покладений в основу судового рішення. Окрім письмового висновку, важливе значення мають і показання експерта, сутність яких полягає не у повторенні змісту висновку, а в його уточненні та роз'ясненні. Так, експерт може пояснювати застосовані методики дослідження, тлумачити спеціальні терміни, обґрунтовувати зроблені висновки, а також повідомляти про додаткові факти, виявлені під час дослідження, навіть якщо вони не охоплюються поставленими питаннями. Це підсилює доказове значення експертного дослідження та сприяє кращому розумінню його результатів судом і учасниками процесу.

Водночас слід наголосити, що висновок експерта - це офіційний процесуальний документ, який має відповідати певним вимогам. Він повинен

бути логічним, чітким, обґрунтованим і містити відповіді на поставлені запитання, що впливають із фактичних даних, отриманих у ході дослідження. Не дотримання цих вимог зазвичай призводить до застосування додаткових процесуальних дій (наприклад, призначення додаткової чи повторної експертизи).

Аналіз літератури дає можливість прийти до висновку, що важливою рисою експерта у кримінальному провадженні є його право виходити за межі поставлених запитань. Експерт може у своєму висновку звернути увагу на обставини, про які його прямо не запитували, але які він виявив під час дослідження. Проте таке право не є абсолютним і реалізується за певних умов: 1) ці обставини мають бути встановлені саме завдяки спеціальним знанням експерта і не виходити за межі його компетенції; 2) вони повинні бути безпосередньо пов'язані з проведеним дослідженням і впливати з нього; 3) такі відомості повинні мати значення для справи, тобто уточнювати або доповнювати ті обставини, які входять до предмета експертизи. Крім того, враховується ситуація, коли експерт з об'єктивних причин не мав можливості узгодити це питання зі слідчим чи судом [4, с. 197].

Отже, кримінальне процесуальне законодавство закріплює за експертом низку прав, які виступають важливими гарантіями його неупередженості, добросовісності та об'єктивності під час проведення експертних досліджень. Права експерта як учасника кримінального провадження передбачені як у Законі України «Про судову експертизу» (ст. 13), так і у КПК України (ст. 69) [1; 5].

Таким чином, експерт у кримінальному провадженні є самостійним учасником, який відіграє важливу роль у процесі доказування. Саме завдяки його спеціальним знанням стає можливим більш точно встановити обставини справи, які неможливо з'ясувати без проведення експертизи. Основним результатом діяльності експерта є його висновок, який виступає окремим джерелом доказів і може суттєво впливати на рішення суду. Але й не слід забувати про показання експерта, які за допомогою допиту експерта в суді, допомагають краще зрозуміти та оцінити цей висновок.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.04.2026).
2. Дудич А. В. Експерт як учасник кримінального провадження : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Одеса,

2017. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c79e505e-6c9c-490f-83ba-5fae63aa1835/content> (дата звернення: 22.04.2026).

3. Волинець Ю.С. Процес підготовки судових експертів та умови їх атестації. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/85e1e0bd-8853-4bd3-ad1d-4fe4af3a07c8/content>

4. Ревака В. М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків, 2006. 197 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0406U004351>

5. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.